

**ПРОБЛЕМИ ПРЕВОЂЕЊА ТУРЦИЗАМА
У АНДРИЋЕВИМ ДЕЛИМА НА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК**

*Самина Даздаревић, Амела Лукач Зоранић, Рефик Садиковић
Универзитет у Новом Пазару, Нови Пазар*

**DIFFICULTIES IN TRANSLATING TURKISH BORROWINGS
IN THE ENGLISH TRANSLATIONS OF ANDRIC'S WORKS**

*Samina Dazdarevic, Amela Lukac Zoranic, Refik Sadikovic
Novi Pazar University*

This research has arisen as a result of comparison of the original great number of Ivo Andrić's works with the translated ones. This work deals with defining cultural mediators, emphasizing the importance of knowing cultures of languages, indicating the problems of translating cultural elements, Turcisms in this case. Primarily, it deals with the analysis of translated Turcisms in Andrić's works and it points out some misunderstandings of ten found while translating Turcisms into the English language.

Key words: translating, translator, cultural mediator, cultural pairs, Turcisms

У невеликом низу човекових интелектуалних делатности, које задиру дубоко у прошлост, а тичу се језика и споразумевања, свакако се налази и превођење. Оно је у процесу развоја друштва имало значајну посредничку али и подстицајну улогу. Посредством превођења размењују се искуства међу народима, цивилизацијама и поколењима, а превођењем стручних, научних и уметничких садржаја из различитих средина обогаћује се култура и наука средине на чији се језик преводи.

Превосење је изузетна вештина преношења мисли, осећања и чињеница, из једног језика у други. Ако је преводилац добро обавио посао, читалац односно слушалац превода мора имати утисак да је преведени текст изворно написан или изговорен на његовом језику. Ако је реч о службеном преводу неког документа или политичког

говора, читалац односно слушалац превода не сме имати никаквих недоумица око смисла поруке коју прима.

Теоретичар превођења, Фридрих Шлајермахер (Friedrich Schleiermacher) сматрао је „да се у језику много тога лепог и снажног развија или се отрже заборау тек захваљујући превођењу“, као и да певодилац мора читаоцу да приреди исти онај ужитак, који је и сам имао, да постигне „страну сличност“ не шкодећи при том свом језику (Сибиновић 1990: 16).

Ово истраживање је настало као резултат компарације оригинала и превода књижевних дела Иве Андрића на енглески језик. Рад се бави дефинисањем културолошког посредника, истицањем важности познавања култура језика, указивањем на проблеме превођења у дискурсу културолошких елемената, у овом случају турцизама. Рад се првенствено бави анализом већ преведених турцизама у Андрићевим делима и указује на неке непрецизности које се често сусрећу при превођењу турцизама на енглески језик.

1. ПРЕВОЂЕЊЕ И КУЛТУРА

Превођење је узајамно обогаћивање, када сваки нови преводилачки чин означава корак ближе између различитих култура. Оно је уједно и сложени акт језичке комуникације, чији учесници користе различите језике за размену информација.

Превођење је својеврстан вид комуникације, изражен кроз преношење језичког и ванјезичког садржаја, и оно је изражавање мисли речима, знаковима или другим средствима комуникације. Преводити не значи само исказивати речи и реченице на другом језику, него и сагледавати начин живота и културу у најширем дискурсу.

Приступајући превођењу као облику комуникације који садржи две подједнако важне компоненте – говор и разумевање, Вилхем Хумболт (Wilhelm von Humboldt), највећи теоретичар у лингвистици 19. века, филозоф, филолог, антрополог и естетика, који је дао изузетан допринос развоју теорије превођења, полази од идеје да је сваки акт говора спајање „индивидуалног доживљаја са општом људском природом“. Због тога језик не треба сматрати готовом, завршеном формом, него га преводилац, ради разумевања, „мора прелити у форму коју има већ припремљену“ у свом језичком арсеналу. И у томе долази до нежељених појава: или преводилац „туђи језик насилно преноси у форму свог језика, или се опремљен потпуним и

живим познавањем првог, преноси у поглед на свет онога коме је тај језик матерњи“ (Сибиновић 1990: 17).

Главне тезе теорије превођења Хумболт је сажео у уводу за превод Есхиловог „Агамемнона“. На основу практичног преводилачког искуства, истакао најважнији закључак, који треба да важи за сваки превод – наиме „немогућност превода“. Проблем превода или његове немогућности, он образлаже тиме што не постоји еквивалентност између два језика, ма у којем степену били сродни. Ни једна реч једног језика не може наћи свој савршени еквивалент у одговарајућој речи неког другог. Различити језици се стога могу схватити највише као „синонимије“ (Буден 2007: 36).

Прави задатак преводиоца, како га схвата Хумболт, не састоји се у репродуковању неког текста који већ постоји на страном језику, већ и поимању језикотворне функције, коју превод на матерњи језик има. Он сматра да превођење служи пре свега једној сврси, усавршавању језика на који се преводи. Оно истовремено служи и образовању и напредовању нације, чији се дух тим преводима обогаћује и развија (Буден 2007: 42). Хумболт сматра да је највиши циљ језичког развоја и усавршавања нације, као и ултимативна сврха читавог преводилачког рада, јесте културни идеал. По Хумболтовој замисли, језичка заједница ипак не треба да се стара само о развоју сопствене, непоновљиве културе – данас бисмо рекли: о стварању посебног културног идентитета. Њен идеал није у томе да постане народ *једне* специфичне културе, већ да постане *културни народ* у смислу универзалистичког узора за читав љуски род (Буден 2007: 48).

У свом чувеном говору на Академији наука у Берлину, 1813. године, Фридрих Шлајермахер (2003: 37) формулише основну недоумицу преводиоца: „Или ће, колико год може, оставити писца на миру а повести му читаоца у сусрет, или ће, пак, оставити читаоца на миру, колико год може, и повести му писца у сусрет“ (Буден 2007: 49).

Буден сматра да Шлајермахер преферира прву опцију, која имплицира да превод код читалаца изазива „осећај страног“, односно утисак „да пред собом имају нешто страног“, сматра да потуђење сопственог језика у преводу за Шлајермахера не само да је неизбежно, већ је и пожељно.

Представник комуникацијске концепције 20. века, Владимир Ивир за чин превођења каже да се састоји у „претварању поруке (мисли, осјећаја, жеље, наредбе) претходно изражене једним језиком у једнаковриједну поруку изражену неким другим језиком“ (Ивир 1978: 9). Комуникацијски приступ превођењу полази од схватања да

је оно што се преводи изванјезични садржај из реалнога света у коме живимо и да је превођење уопште могуће зато што је тај свет у основи исти за све људе, па према томе о њему комуницирају на разним, себи својственим, језицима. Тако дуго док је оно о чему људи комуницирају, заједничко обојици учесника у процесу комуникације, споразумевање је могуће и превођење, ако је потребно, одвија се без тешкоћа. Језик је културна и цивилизацијска творевина и један вид културе сваког народа. Но, будући да језик заузима средишње место у свакој, па према томе и преводној, комуникацији, већина аутора га узима као посебан предмет проучавања у оквиру анализе преводног процеса и задржава назив „култура и цивилизација“ за аспекте материјалне и духовне културе и цивилизације који као изванјезични садржај играју врло важну улогу приликом преношења информација путем превођења. Уважавање културолошких елемената у превођењу захтевало је разраду различитих преводилачких поступака.

Тешкоће настају када преводом треба пренети елементе културе, који нису заједнички припадницима две културе и цивилизације између којих се преводи. То обично значи да се из једне културе преносе елементи карактеристични за изворну културу које друга култура (култура-циљ) не познаје – а будући да их не познаје, нема ни развијених језичних средстава за њихово изражавање, а то је тежак задатак за преводиоца. У извршењу тога задатка он не може потпуно успети. Међутим, ни међу говорницима истога језика и припадницима шире схваћене исте културе, не преносе се сви културни елементи једнако успешно. Ма како неадекватно било преводно преношење информација с непознатим елементима културе, оно ипак обавља изванредно важну културну функцију: чешћим понављањем у више разних превода, непознати ће културни елеменат или појава постати све познатијим и на крају се уклопити у културу - циљ као њен саставни део. То је један од важних путева ширења културних утицаја.

2. ПРЕВОДИЛАЧКИ ПОСТУПЦИ ЗА ПРЕНОШЕЊЕ ЕЛЕМЕНАТА КУЛТУРЕ КОЈИ СЕ НЕ ПОКЛАПАЈУ

Овакви елеменати су бројни у информацијама које се односе на живот, прехрану, одећу, спорт, историју, веру, привреду, друштвене и политичке односе, материјалну културу, биљни и животињски свет... Поступци којима преводилац у таквим случајевима прибегава зависе од врсте појаве која се преводи и од комуникацијске функције појаве у конкретној информацији.

Могући поступци (према Ивиру 1978: 9):

1) најприроднији је превод-дефиниција – кад се преводац нађе пред елементом изворне културе каквог у култури-циљу нема, он примаоцима превода понуди најприкладнију дефиницију те појаве. Апсолвент: „a senior undergraduate who has completed his course of study but has not taken his final examination“. Оваква је дефиниција врло информативна, јер јасно и исцрпно даје примаоцу садржај појма. Но, она је за лингвистичко манипулирање врло неспретна. Тешко би било сваки пут на овај начин преводити реч апсолвент: апсолвентски стаж, апсолвентски рок, апсолвентска права, апсолвентско вече и сл.

2) У том случају се овај поступак комбинује с увођењем стране речи као посуђенице за страни појам. Тако се реч „апсолвент“ може увести у енглески текст, курзивом, да би се уочило да то није реч енглеског језика, с тиме да се само при њеној првој појави да дефиниција у тексту, у заградама, или у белешци при дну странице. При свакој следећој појави речи, прималац зна за који појам се користи, а ако га је заборавио, може се вратити на место где се реч први пут појавила и поновно прочитати дефиницију. Поновљеном употребом у више разних превода, реч улази, као посуђеница, у фонд језика-циља и постаје културном својином говорника тога језика, тако да објашњавање тога појма више није потребно.

3) Поступак стварања преведеница, дословно превођење назива за стране културне елементе. То је преводиоцима посебно привлачан поступак, онда кад се одређени културни елемент у изворном језику изражава тако, да је сам назив семантички транспарентан, да он нешто значи. С именицом „апсолвент“ то није био случај, те зато преводац није могао да га дословно преведе. Инсистирање на дословном преводу може изазвати разне преводне промашаје, почевши од ружних калкова (преведеница које звуче страно и рогобатно), преко културолошких погрешака, до потпуног изневеравања садржаја.

У нашој је култури уобичајено да се неке ко се спрема на јело зажели „добар апетит, пријатно“. Међутим, у енглеској култури тај обичај не постоји, и преводац који овај израз дословно преведе добит ће израз „good appetite“, који је начињен у складу са законима енглеског језика, али који примаоцу никако не може пренети изворну информацију (ако се не може испустити, боље је парафразирати – They wished one another an enjoyable meal).

Коначно, дословно превођење елемената културе може потпуно деформисати садржај појма који се преводи. То се догађа преводиоцима који америчку „high school“ преведу као „висока

школа“, премда се ради о „средњој школи“, а наш термин „висока школа“ треба превести као „higher school“ или „college“, док је „виша школа“ заправо „two-year post-secondary school ili community college“.

4) Замењивање приближно одговарајућим елементима културе у коју се преводи – Тај је поступак за примаоца свакако најкомотнији, јер му не ствара никакав напор интерпретације и усвајања непознатог. Но, преводилачки је то врло осетљив поступак, јер поистовећује појмове који нису идентични. Дакле, избор преводног поступка за елементе културе који не постоје у језику-циљу диктирају не само изванјезични садржај и њихов израз у изворном језику, него и природа комуникацијске ситуације у којој се ти садржаји преносе. Кад је непознати културни елемент сам предмет информисања, превод мора бити експлицитан и замењивање с неким сродним, али не идентичним елементом друге културе, није прихватљиво; кад је тај елемент случајни део неке информације, он се у интересу лакше комуникације – а без штете по целину поруке – може заменити оним елементом друге културе, који му одговара у датој комуникацијској ситуацији. Инсистирање на експлицитном преводу у таквој ситуацији уништило би једнако вредност информације, тиме што би непрозирним преводом отежало комуникацију.

5.) Стварање нових властитих назива у језику-циљу за нове преузете појмове – Овај је поступак чест за појмове који уђу у неку културу и у њој неко време живе под разним називима, док се у језику спонтано не развије и устали један назив, који не мора имати ништа заједничког с називом у култури из које је тај назив преузет. Овај поступак је више друштвено-језички, него индивидуално-преводилачки, јер се сам преводилац тешко одлучује на увођење потпуно оригиналног назива, будући да нема никакве гаранције да ће се његова језична јединица разумети и прихватити.

2.1. КУЛТУРОЛОШКИ ПОСРЕДНИК

Битно је истаћи улогу преводиоца као културолошког посредника, јер превођење представља посредништво између две стране, код којих је заједничка комуникација на неки начин отежана.

Културолошки посредник је особа која се разуме у комуникацију, познаје језике и културу, а посебно се разуме и разликује језик и културу особа или група (Тафт 1981: 53). Значи, да би посредовао између култура, Тафт у својој књизи *The Translator as Cultural Mediator* експлицитно наводи какве предуслове посредник мора испунити, да би посредовао између култура (Тафт 1981: 73):

- имати знање о друштву, историји, обичајима, моралним вредностима;
- владати вештинама комуникације – писаним, језичким и невербалним;
- имати техничке вештине, стручно знање;
- друштвене вештине, познавање правила друштвених односа, емотивних компетенција.

3. ЈЕЗИК ИВА АНДРИЋА

3.1. СТРАНИ ЕЛЕМЕНАТ У ЛЕКСИЦИ

Културолошке предрасуде унутар једног говорног подручја су вероватно старе колико је стар и језик. Новине које се уносе у језик су неизбежне, али и добродошле, с обзиром на то да увођењем нових појмова у једну средину богатимо речник који се стално развија. Нови појмови непрестано пристижу са напретком науке и технике и променама у друштву, али и с новим правцима у уметности, моди и свакодневном животу.

Неоспорно је да језик свакодневно доживљава промене и то је оно што га чини динамичним. Такође је јасно да те промене понекад могу и негативно да утичу на развој језика. Језик се најчешће мења у домену лексике. Данас се и у многим другим областима живота и рада осећа снажан притисак за уплив страних речи. Нова, страна лексика, често нестручно преведена и некритички прихваћена, ствара нова начела и тиме нарушава традиционално у језику. Ипак, не би требало да заборавимо да језик није монопол привилегованих, већ свачије добро, те га стога треба чувати и неговати.

У језику Ива Андрића, писца који је од самог почетка, како сам каже, схватио да је реч најбитнији део књижевног стварања, страни елеменат, најчешће у форми локализма, заступљен је и у лингвистички оправданој мери, као што је заступљен у оправданој мери према сопственом принципу (Станојчић 1967: 75).

Велики број источњачких речи преузет је из турског језика у наш народни говор, а неке од њих постале су својина нашег књижевног језика. С друге стране, те речи су везане за прошлост, а понекад реч може да послужи као споменик, као историјски докуменат и извор. Да би оне у том погледу могле да послуже историчару, морају бити ваљано анализирани и правилно и тачно објашњене, а у овом случају - правилно преведене.

3.2. ТУРЦИЗМИ?

Речи преузете из турског или преко турског језика, са којима се сусрећемо немају исту вриједност и исти значај у нашем језику (Шкаљић 1966: 9)

Како Шкаљић истиче, турцизме налазимо у свим сферама живота:

1) а) речи које немају уопште замене у нашем језику: бакар, боја, чарапа, чекић, челик, чесма, чизма, ћела, духан, џеп, ђон, јатак, јоргован, калуп, катран, кула, кулук, кундак, кутија, лала, леш, памук, папуче, ракија, сапун, сат, шатор, шећер, тамбура, топ, тулипан, занат.

У ову врсту спадају и називи за све оне предмете који су нам са Истока преко Турака дошли, као што су:

разна јела (халва, пита, баклава, бурека, чимбур, сомун, чурек, итд.), пића (боза, салеп, кафа, шербе итд.),

воће (дуд, јерибасма итд.),

поврће (пазија, арпаџик итд.),

одевни предмети и обућа (ћурак, либада, јелек, чакшире, шалваре, димије, фес, фермен, фирале, нануле, местве, чифте итд.),

суђе и покућство (ибрик, ђугум, ђжезва, тепсија, тенџера, синија, харанија, миндер, шиљте, сеџада, постећија, пешкун итд.),

музички инструменти (саз, жарна, деф, тамбура, шарџија, бугарија итд.); затим називи за коње и коњску опрему, оружје, стари занатски и трговачки изрази итд.

б) речи за које се може наћи замена, али се не тражи, или има замјена али није опћенито усвојена: алат, аждаја, барут, башта, чаршија, чаршаф, чобан, ергела, јастук, јорган, јуфка, јуриш, кајмак, калај, кашика, кавез, кусур, маказе, марама, марпић, маша, мегдан, механа, меза, мираз, пара, сандале, сандук, сирће, шегрт, шимшир, торба, туткал, зумба, итд.

2) Неке речи су се потпуно одомаћиле у народном говору, а употребљавају се без замерке и у књижевном језику: аманет, асура, ат, бајрак, бешика, бунар, бут, чарка, черга, чардак, ћебе, ћорав, душек, ђубре, еснаф, гајтан, хајдук, капија, копча, куршум, оџак, парче, пиринач, реза, раја, туч, итд.

3) Поједине речи се врло често употребљавају у свагдашњем говору, док се у књижевном језику употребљавају само ако се жели нешто истакнути са одређеним циљем, ако се жели дочарати какав догађај из прошлости, ако се нешто иронизира, ако се хоће да потенцира садржај речи и сл. То су на примјер: аскер, авлија, баксуз, бакшиш, душман, целат, ћуприја, бусија, белај, бехар, дувар, дибидуз, девер, кубура, дембел, дегенек, батал, сокак, хајван, буразер, башка, комшија, конак, муштерија, мухур, мерак, зулумћар, махмуран, нишан, ортак, пазар, пенцер, шићар, дирек, фајда, хатор, цада, амбар, инат, терзија, вересија, дућан, кавга, хамајија, итд.

4) Речи које су везане само за поједина наречја или покрајине, као: бабо, тазе, фишек, хава, харман, инсан, чеврма, хабер, чивија, итд.

5) Поједини турцизми налазе се само у народним пјесмама, док су из саобраћајног говора ишчезли, као: армаган, барак-бедевија, ћухејлан, чорда, истифан, левента, мурдум, нара, пехлић, салте, ђеисија итд.

6) Засебну групу чине турцизми који се односе само на вјерски живот, вјерске обичаје, поздраве и изразе у свакодневном животу муслимана: сабах, подне, икиндија, акшам, Бајрам, дова, дервиш, цума, ценазе, кијамет, харам, мелек, шехид, улема...

Проблеми превођења турцизама

Све док се елементи једне културне средине поклапају са реалношћу друге културе, преношење обавештења путем превођења релативно је лако. Тешкоће настају када превођењем треба пренети елементе који се у различитим срединама и културама не поклапају. Преводаца тада има задатак да, служећи се језичким средствима, примаоцу приближи један део стране културе, у овом случају да приближи део оријенталне неоријенталној.

Наглашене културне разлике у приличној мери изазивају проблеме при превођењу. Као значајније проблеме везане за турцизме, који се јављају при превођењу Андрићевог текста на енглески, издвојили смо следеће:

1. Турцизми који нису преведени и њихова транскрипција;
2. Турцизми који су адекватно или приближно преведени;
3. Турцизми који нису адекватно преведени.

3.3. ТУРЦИЗМИ КОЈИ НИСУ ПРЕВЕДЕНИ И ЊИХОВА ТРАНСКРИПЦИЈА

У оквиру ове преводачке технике разликујемо три облика: фонетску, фонемску и практичну. У сва три случаја се „преписује“ изговор страних речи, с тим што се за фонетску и фонемску транскрипцију користе специјални универзални знаци за обележавање гласова, док се за практичну користи писмо, које се примењује у свакодневној употреби језика на који се преводи. Овде српски језик, у одређеној мери, игра улогу језика посредника.

Табела 1. Турцизми који нису преведени и њихова транскрипција

Турцизми у <i>На Дрини ћуприја</i>	Turcizmi у <i>The Bridge on the Drina</i>
паша	Paša
султан	Sultan
везир	Vezir
дервиш	dervish
хоџа	hodža
улема	ulema
Аллах селавет олсун	Allah selamet olsun May God help us
turban	turban
sofa	sofa
Aferim	Aferim, bravo

Можемо приметити да се углавном турцизми из области религије не преводe већ се само уз помоћ транскрипције и транслитерације преносе са писма језика оригинала на писмо језика превода.

3.4. ТУРЦИЗМИ КОЈИ СУ АДЕКВАТНО ИЛИ ПРИБЛИЖНО ПРЕВЕДЕНИ

3.4.1. Метод описног превођења, парафраза

Парафраза представља једно од значајних средстава за решавање преводачких проблема. На овај начин решавају се проблеми који у превођењу настају због разлика између цивилизација, појединих култура и језика.

Овај појам односи се на описно представљање, односно „описно исказивање нечега у циљу боље разумљивости, препричавање“, али и

„исказивање неке представе не једном, њеном речју, него са више других речи које јасно износе њена најважнија својства“.

Табела 2. Турцизми који су адекватно или приближно преведени

Турцизми у <i>На Дрини ћуприја</i>	Turcizmi u <i>The Bridge on the Drina</i>
Клањати Цуму	to pray in the <i>mosque on Friday</i>
Који је два пута ишао на <i>Ћабу</i>	who has twice been to <i>Mecca</i>

3.4.2. Замена приближно одговарајућих елемената културе

Да би се избегле замке које намеће претходни метод, преводиоцу стоји на располагању поступак замене приближно одговарајућих елемената културе на чији језик се преводи. Иако овај метод не ствара никакав напор због интерпретације, и даље је веома осетљив поступак, јер је преводилац у ситуацији да поистовећује садржаје који нису идентични.

Табела 3. Замена турцизама приближно одговарајућих речи енгл. ј.

Турцизми у <i>Андрићевим делима</i>	Турцизми у преведеним <i>Андрићевим делима</i> на енгл. ј.
рахметли	lamented
мунафик	insicere
каурски	infidel
касаба	oriental town, town
филџан	Turkish cups
инсан	human being
сејмен	soldier
мубашир	delegate
девлет	decree
харам	sin
хаир	bequest
хатар	glory
нимет	blessing

3.4.3. Адаптација

Уместо парафразе, у превођењу се често примењује поступак који се зове адаптација. У свакодневном животу, када се одређени

појам или предмет из стране средине због развоја науке и технике појави у нашој, пре него што је за њега у нашем језику створена и прихаћена одговарајућа реч, преводилац нема избора осим да у преводу позајми ту страну реч. При том је његов задатак да ту страну реч прилагоди фонетским, морфолошким и синтаксичким правилима нашег језика.

Иако је основни разлог за примену адаптације непостојање одговарајуће речи у језику превода, овај поступак се у пракси користи и када није такав случај. Чак и када постоји еквивалент у нашем језику, адаптирана страна реч најчешће се користи из рекламних разлога, јер се на тај начин истиче да је реч о нечему што је страног порекла, те му се тако придаје већи значај. Чак и термин за овај метод има у нашем језику своју сасвим одговарајућу преводну варијанту – прилагођавање.

Табела 4. Адаптација турцизама у Андрићевим делима

Турцизми у Андрићевим делима	Turcizmi u prevedenim <i>Andrićevim delima na engleskom jeziku</i>
турбан	turban
софа	sofa

3.5. ТУРЦИЗМИ КОЈИ НИСУ АДЕКВАТНО ПРЕВЕДЕНИ

Ова група турцизама је претежна у Андрићевим делима јер се користи таква стратегија превођења која проузрокује културолошки губитак. Да су се ови културолошки изрази превели применом стратегије транскрипције, не би дошло до културолошког губитка. Поступак изостављања и додавања речи је једна од стратегија коју примењује преводилац Андрићевих дела.

Оба поступка користе се онда када због разлике међу језицима из оригинала није могуће пренети све, већ се издваја оно што је најзначајније за целину оригинала и што се као такво мора пренети. Када се на основу овог принципа, у оквиру појединих делова реченице или целе реченице, значење у преводу ипак делимично пренесе, ради се о преводилачком одузимању. Када се значење потпуно изгуби, реч је о изостављању.

Табела 5. Турцизми који нису адекватно преведени

Турцизми у <i>На Дрини ћуприја</i>	Turcizmi u <i>Txe Bridge on txe Drina</i>
Валахи? <i>Тако ти Бога! Кунеш се Богом!</i>	Do you swear by Allax?
Валахи!	I swear by Allax
Билахи? <i>Појачана заклетва: Бога ми и Бога!</i>	Is that the truth?
Биллахи!	That is the truth.
Машала	by Allax

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Неоспорно је да језик свакодневно доживљава промене и то је оно што га чини динамичним. Такође је јасно да те промене могу и негативно да утичу на развој језика. Језик се најчешће мења у домену лексике. Повећана међународна комуникација, а нарочито нагли развој информатике, као и технолошки утицај развијених земаља, условили су појачану интернационализацију језика. Она је собом донела некритичко прихватање туђе лексике, синтагматских и реченичких обрта, чак и у оним случајевима, када у српском језику за то постоје одговарајуће и прихватљиве језичке могућности. У многим другим областима живота се осећа снажан притисак за уплив страних речи. Нова страна лексика, често нестручно преведена и некритички прихваћена, ствара нова начела и тиме нарушава традиционално у језику.

Превођење није само преношење једног текста са изворног у циљни језик, већ је директно посредништво и преношење културолошког блага, као и културолошких симбола и одлика из једне у другу културу. Преводиоци морају поступати не као интерпретатори, већ као наратори, који ће страну причу испричати у духу културе матерњег или страног језика, јер улога преводиоца се не састоји не само у превођењу, већ и у културолошком посредништву између две или више култура.

Када судимо о томе које језичке појаве треба подржати, а које одбацити, стручњаци који се баве језиком у исто време морају да воде рачуна о више мерила, тражећи најразумнија и најприхватљивија решења у случајевима када се нека од тих мерила нађу у сукобу. У пракси се често догађа да се два мерила правилности језика сукобе – богатство језика и јасност, или економичност и лепота. У том случају

треба жртвовати оно што је мање битно, дати предност јасности над економичношћу и лепотом, или донети одлуку у зависности од датих околности.

Преводјење није само преношење једног текста са изворног у циљни језик, већ је директно посредништво и преношење културолошког блага, као и културолошких симбола и одлика из једне у другу културу.

Уколико преводиоци преводе текст у складу са културом циљног језика, свесно, ради бољег разумевања, проузрокују губитак културолошки значајних речи, показује се да се ништа не може превести без културолошког губитка.

Најчешће стратегије преводјења културолошких израза, у овом случају турцизама, које се требају применити, су транскрипција културолошких израза и објашњење фраза. Употребом ових стратегија, сачувале би се у знатној мери културолошке посебности дела и самог језика оригинала.

ЛИТЕРАТУРА

- Буден 2007:** Буден, Б. *Вавилонска јама о (не)преводивости културе*, превела Хана Ћопић. Београд: Едиција РЕЧ, 2007.
- Ивир 1978:** Ивир, В. *Теорија и техника преводјења*. Сремски Карловци: Центар „Карловачка гимназија“, 1978.
- Сибиновић 1990:** Сибиновић, М. *Нови оригинал. Увод у преводјење*. Београд: Научна књига, 1990.
- Станојчић 1967:** Станојчић, Ж. *Језик и стил Ива Андрића (функције синонимских односа)*. Графичко предузеће „Нови дани“.
- Taft 1981:** Taft, R. *The Translator as Cultural Mediator*, Cambridge: Schenkman, 1981.
- Хлебец 1989:** Хлебец, Б. *Опита начела преводјења*. Београд: Научна књига, 1989.
- Шкаљић 1966:** Шкаљић, А. *Турцизми у српскохрватском језику*. Сарајево: Свјетлост, 1966.
- Шлајермахер 2003:** Шлајермахер, Ф. *О различитим методама преводјења*, превела Александра Бајазетов-Вучен, Београд: РАД/ААОМ, 2003.